

„Megyünk. A néma nő gesztikulál és mond valamit, de beszédét nem értem. Kibukó hangjaira azt mondják — artikulátlan. Arra gondoltam, mi lenne, ha lehetővé válna számára az artikulált beszéd, ha egyetlenegy mondatot kiejthetne (átlagos hosszúságút), azután pedig ismét megfosztanák az artikulált beszédétől, akkor, azt tudván, hogy csak egyetlenegy mondatot ejthet ki, milyen mondatot, tehát milyen mondatot hallanánk? Egy szörnyű káromkodást?

Híd a Wyźnicán. Traktorok szállítják a céklát vontatókon. A folyón, a part mentén, kacsák úszkálnak. Nevetünk, a néma és én. Égi és földi hangok. A hídról eldobott kavics a vízben csobban. Égi és vízi hangok. Búcsúznak. A néma a hídon marad, én az annopoli déli útra fordulok. Tíz-egynéhány métert megtéve visszafordulok és intek és kiáltok a némának:

— Te vagy a legnagyobb költő!” — olvashatjuk a lap márciusi számában.

Míntha a Szekercelárma főhősének, Janek Praderának hangját hallanánk, aki a könyvbéli vándorlásaival, életével, sorsával is költészetet teremtett.

K. I.

Románia

A román irodalom könyvújdonságai közül két kötet hívja fel magára különösen a figyelmet, Marin Sorescu verseskönyve, a La Liliéci (Liliomfalván) és Petru Popescu regénye, a Sfirșit bahic (Tivórnás vég). Egyik szerző sem ismeretlen a magyar olvasó előtt, Marin Sorescu gyakran szerepel a magyar folyóiratokban, és Szemlér Ferenc fordításában kötete is megjelent az Európa Könyvkiadónál; Petru Popescu egyik regénye, a Csapda, ebben az évben Belia György fordításában került a könyvesboltokba. A két író együttes említése részben a véletlen műve — kötetek rövid időközrel egymás után jelentek meg —, részben pedig összehozza őket az alkalmiságon túlmutató urbánus szemléletük. Mindkét író, a maga módján, témában és világlátásban az urbánus irodalmat szorgalmazza és műveli.

Marin Sorescu költészete sajátos helyet tölt be a román lírában, groteszk, néha abszurdba hajló képeivel a racionalizmus hirdetője, és gyakorta emlegetik úgy is, mint az „antilirá” képviselőjét. Ez utóbbi annyiban illik a költőre, amennyiben racionalizmusa valóban nem fér össze az érzelmességgel. Ez a tulajdonsága igen erőteljesen megnyilatkozik új kötetében, melyben gyermekkorá falujából hozott emlékeit eleveníti fel, és általában rusztikus élményeinek ad költői kifejezést. Míntha most fedezné fel a falut és a falusi életet, de ez a felfedezés, az egykori jól ismert helyek viszontlátása és a vidék új élménye nem támaszt benne semmiféle nosztalgiaát az idillikus és patriarkális életmód után. Marin Sorescu a jelenségeknek csupán a sajátos színét és humoros oldalát érzékeli, és főként a különcködéseket, no meg a groteszket ragadja meg anekdotikus történeteiben.

A költői szándék világos: tudatosan költőietleníti azokat a lírai motívumokat, amelyekből a román népies és hagyományápoló költészet táplálkozott. Ezek a motívumok tulajdonképpen már sablonosakká váltak, még mielőtt Marin Sorescu tolla hegyére tűzte volna őket, azonban az is kétségtelen, hogy napjainkban sem vesztek ki teljesen a költői gyakorlatból. Korszerűsített változatuk, nosztalgiásan és az elidegenítő modern életforma elleni tiltakozásként még némi sikert is aratnak. Sorescu a román irodalom demitizálóinak, Caragiale, Topîrceanu — és az abszurd magános művelője, Urmuz — nyomdokain halad, amikor mítoszokat rombol és az urbánusok könyörtelen józanságával leszámol a falusi élet idillikus ábrázolásával.

Kötete ellentétes véleményeket váltott ki. Egyes kritikusai éppen a fentebb említett erények és törekvések alapján Marin Sorescu költői kiteljesedéséről írnak, mások ellenben úgy találják, hogy új versei csupán paródiák, és kizárólag az anek-

dotikus elemek képviselnek némi értéket. Az utóbbiak szerint ez a kötet a költő Marin Sorescu hatyúdala, ezután már csak prózát írhat, mert túlhajtott líraellenessége eltávolította a költészettől. Valóban így lenne? Szerintem inkább azoknak a kritikusoknak van igazuk, akik érdekes írói kísérletet látnak a költő új verseiben, melyek semmiképpen sem egyszerű paródiák, hanem Sorescu tudatosan kialakított egyéni hangütésének a továbbfejlesztése. Sajátos látásmódja, intellektuális fölényessége és még a logikai bukfencet is értelmező racionalizmusa csupán a hagyományos líraiságot veti el — de lírai tartást biztosít személyes érzelmi megnyilatkozása. A szatirikus élcelődés, a racionalista józanítás lírai hangulatot teremt Marin Sorescu költeményeiben.

Előző írásai alapján mind az olvasók, mind a kritika nagy érdeklődéssel várta Petru Popescu új művét, annál is inkább, mert a fiatal epikus esszéíróként rendszeresen megfogalmazza nézeteit a modern regényről és általában a korszerű irodalomról. A Tivornyás vég izgalmas olvasmány, és ugyanakkor rendkívül jelentős témát vet fel, amikor az ötvenes évek elején megmutakozó társadalmi torzulások bírálataira vállalkozik. Szinte minden kritikusa egyetért a mű erőnyeinek a dicséretében: a szerző kitűnő elbeszélő, regényének sodrása magával ragadó, analitikus részekkel átszőtt cselekménye fordulatossá teszi. Petru Popescu új könyvében is észlelhető az a törekvése, hogy a regényt „újraregényesítse” — ez az irányzat egyébként egyre általánosabbá válik a román prózában.

Petru Popescu két nagy epizódra építi fel a Tivornyás véget — egyes bírálói szerint ez nem is regény, hanem két egybefűzött novella —, és kontrasztos eljárásokkal mutatja be fiatal hősné katarzisos életútját. Az első személyben előadott történet hőst igazságtalanság éri, „kivonul” a társadalomból, a temetői nyugalom beletörődést sugalló légkörben teng, aztán váratlan fordulattal egy művész házaspár tivornyás tanyájára kerül, hogy végül is sorozatos leki megpróbáltatásai után felfedezze: orvoslást és életcélt csupán a közösségben találhat. A kritikusok többsége szigorú bírálat alá vette a regényt, bár az egyértelmű magasztalás sem maradt el. Többen is elsietettséggel magyarázzák a regény második felének gyengeségeit, akadnak viszont, akik az indító temetői epizódot tartják elhibázottnak; egyesek kifogásolják stílusának pongyolaságát, mások pedig éppen stílusát tartják a regény fő erősségének. Nehéz eligazodni az ellentmondásos vélemények között, kétségtelen azonban, hogy a Tivornyás vég fogyatékosai a szerzői látásmód következetlenségeiből fakadnak. Petru Popescu nem tudott megbirkózni a társadalmi regény követelményeivel, témájánál fogva kénytelen a kort is megjeleníteni, de nem rendelkezik az ehhez szükséges művészi eszközökkel. Kritikája előbb szatirikus formát ölt, majd átvált karikatúrába, a bonyolult helyzeteket és lelki képleteket leegyszerűsíti, és végeredményben művészileg indokolatlan hősné visszatérése az emberi közösségbe.

Minden hibája ellenére ez a regény is jelzi Petru Popescu és a mai román próza érdeklődésének irányát: a valóság, az emberi lény komplexitásának sokoldalú feltárását. S ha Petru Popescu első regénye, a Csapda, szerkezetileg és világlátásban egységesebb és töretlenebb, mint legújabb könyve, a Tivornyás vég egyenlenségei és hangváltásai ellenére a szerző látókörének kiszélesedését jelzi.

Még mindig gyűrűzik Ady versei román kiadásának visszhangja. Noha hónapok teltek el a Paul Drumaru fordította eddigi legteljesebb — közel kétszázötven verset tartalmazó — román Ady-kötet megjelenése óta, az irodalmi sajtó továbbra is úgy cikkeznek róla mint az év egyik kiemelkedő irodalmi eseményéről.

Legutóbb Mihai Beniuc, a magyar közönség előtt is jól ismert kiváló költő méltatta Ady lírájának jelentőségét és román tolmácsolásának rendkívüli erőnyeit. „Általában Ady, mondanivalója és kifejezőeszközei miatt, nehezen fordítható költő. Különösképpen a román nyelv szempontjából első látásra legyőzhetetlen akadályok merednek a fordító elé. Nem csupán azért, mert a magyar nyelv struktúrája agglutináló és szintetizáló volta miatt annyira különbözik a románétól, hanem azért is, mert Ady nyelvi-prozódiai szempontból és költői látásmódjával új jelenségként tűnt

fel a magyar irodalomban” — írja Mihai Beniuc, a magyar nyelv és irodalom értője. Paul Drumaru elsősorban az újító Adyt mutatja be, aki nem csupán saját korában volt modern, hanem az maradt napjainkban is, mind humanista gondolataival, mind azok eredeti és merész költői megjelenítésével. „Hogyan tett eleget Paul Drumaru szinte sziszifuszi feladatának? — kérdezi Beniuc. — Miután meghallgattam a lefordított verseket, és összevetettem őket az eredetivel, bátorodom azt mondani, hogy jobban mint megbecsülésre méltó módon. A kötet minden oldalán, minden strófában érzékelhető a költő lüktető líraisága, akárcsak társadalmi lázadásának tüzes anyaga és végső, tragikus belenyugvása egyéni sorsába, mely nem nélkülözi a reményt és a megalapozott optimizmust az eljövendők iránt” — szól az egyik legjelentősebb román lírikus elismerése.

Ady neve régóta ismert a román közönség előtt, Goga még a század elején közreadta első fordításait, és azóta számos kiváló költő vállalkozott a nagy magyar lírikus tolmácsolására. Paul Drumarunak éppen ezért nehéz dolga volt, új utakat kellett vágnia Ady korszerű megközelítésére. „Ady költői világa gyakorta épül elvont fogalmak és eszmék pilléreire, talán éppen ezért nem ölt napjainkban muzeális jelleget, hanem megmarad időszerűnek. Drumarunak sikerült ezt a világot újjáépítenie és hűségesen visszaadnia. Paul Drumaru elhozta a nagy Adyt a szocialista Románia aktualitásába, megőrizte eredeti költői erejét és állandósult forradalmiságának emberi értelmét” — összegezi véleményét Mihai Beniuc.

Azt hiszem, Paul Drumaru fordítása megérdemelné a komoly filológiai elemzést, mert ez az átültetés szerencsés dialektikus egységben valósítja meg a hűséget és a közelítést.

K. J.

